

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПАРТНЕР УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Костюченко Я.М.,
доктор юридичних наук,
доцент кафедри порівняльного і європейського права,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-5565-922X
e-mail: yaro713@gmail.com

Костюченко Я.М. Європейський Союз як ключовий партнер України у формуванні нової моделі економічної безпеки.

Метою роботи є дослідити роль Європейського Союзу як ключового партнера України у формуванні нової моделі економічної безпеки, проаналізувати ключові аспекти співпраці, такі як макрофінансова допомога, гармонізація законодавства та післявоєнне відновлення, а також виявити перспективи й виклики інтеграції України до європейського економічного простору. Методика дослідження базується на комплексному аналізі науково-теоретичних джерел, нормативно-правових актів ЄС та України, а також емпіричних даних щодо економічної співпраці України та ЄС. Використано системно-структурний метод для аналізу механізмів співпраці, порівняльно-правовий метод для оцінки гармонізації законодавства, а також логіко-семантичний метод для уточнення ключових понять дослідження. У процесі дослідження встановлено, що Європейський Союз є стратегічним партнером України, який надає значну макрофінансову підтримку, сприяє гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* та відіграє провідну роль у створенні умов для післявоєнного відновлення економіки України. Доведено, що впровадження європейських стандартів у сфері економічної політики створює підґрунтя для зміцнення економічної безпеки України. Однак дослідження також виявило значні виклики, пов'язані із необхідністю модернізації інституційної системи, адаптації до європейських норм та подолання залежності від зовнішньої фінансової допомоги. Робота пропонує новий підхід до розуміння ролі ЄС у формуванні економічної безпеки України, акцентуючи увагу на комплексному впливі макрофінансової допомоги, гармонізації законодавства та санкційної політики на розвиток економіки України. Вперше системно досліджено вплив післявоєнних ініціатив ЄС на економічну стабільність України. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення стратегії економічної безпеки України в умовах інтеграції до ЄС. Практичні рекомендації можуть слугувати основою для розробки державних політик у сферах економічного розвитку, правового регулювання та залучення інвестицій.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, економічна безпека, гармонізація законодавства, макрофінансова допомога, післявоєнне відновлення.

Kostyuchenko Ya.M. The European union as a key partner of Ukraine in forming a new model of economic security.

The purpose of the work is to investigate the role of the European Union as a key partner of Ukraine in forming a new model of economic security, to analyze key aspects of cooperation, such as macro-financial assistance, harmonization of legislation and post-war recovery, and to identify prospects and challenges of Ukraine's integration into the European economic space. The research methodology is based on a comprehensive analysis of scientific and theoretical sources, regulatory legal acts of the EU and Ukraine, as well as empirical data on economic cooperation between Ukraine and the EU. The system-structural method was used to analyze cooperation mechanisms, the comparative law method to assess the harmonization of legislation, and the logical-semantic method to clarify the key concepts of the study. The study found that the European Union is a strategic partner of Ukraine, providing significant macro-financial support, contributing to the harmonization of national legislation with the *acquis communautaire* and playing a leading role in creating conditions for the post-war recovery of the Ukrainian economy. It is proven that the implementation of European standards in the field of economic policy creates a basis for strengthening the economic security of Ukraine. However, the study also revealed significant challenges related to the need to modernize the institutional system, adapt to European norms and overcome dependence on external financial assistance. The work offers a new approach to understanding the role of the EU in shaping the economic security of Ukraine, focusing

on the complex impact of macro-financial assistance, harmonization of legislation and sanctions policy on the development of the Ukrainian economy. For the first time, the impact of post-war EU initiatives on the economic stability of Ukraine has been systematically studied. The results of the study can be used to improve the strategy of economic security of Ukraine in the context of integration into the EU. Practical recommendations can serve as a basis for developing state policies in the areas of economic development, legal regulation and investment attraction.

Key words: European Union, Ukraine, economic security, harmonization of legislation, macro-financial assistance, post-war reconstruction.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження першочергово обумовлена масштабними викликами, що постали перед Україною у зв'язку з російсько-українською війною. Ця війна має не лише військовий, але й суттєвий економічний вимір, що ставить під загрозу економічну безпеку держави. Зруйнована інфраструктура, зниження рівня інвестиційної привабливості, втрата значної частини економічного потенціалу, а також залежність від міжнародної допомоги – це лише частина проблем, які необхідно вирішувати у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

У цьому контексті співпраця з Європейським Союзом відіграє ключову роль у формуванні нової моделі економічної безпеки України. ЄС, як один із провідних глобальних акторів у сфері міжнародного права та економіки, надає Україні суттєву підтримку у вигляді макрофінансової допомоги, гуманітарних програм та санкційної політики проти країни-агресора. Особливе значення має гармонізація законодавства України з правовими нормами ЄС, що дозволяє створювати більш сприятливі умови для економічної стабільності та інтеграції України в європейський простір.

В умовах російсько-української війни Україна стикається з низкою проблем, що потребують негайного вирішення для забезпечення економічної безпеки. Серед основних актуальних проблем, які потребують теоретичного осмислення, а також практичного втілення, можна виокремити такі:

1. *Зруйнована економічна інфраструктура.* Воєнні дії призвели до значних руйнувань критично важливих об'єктів інфраструктури, що ускладнює функціонування економіки. Необхідно визначити ефективні механізми залучення міжнародної допомоги для відновлення цих об'єктів.

2. *Зниження рівня інвестиційної привабливості України.* Війна створила ризики для інвесторів, що потребує розробки правових механізмів захисту інвестицій та стимулювання інвесторів через співпрацю з ЄС.

3. *Залежність від міжнародної фінансової допомоги.* Макрофінансова підтримка ЄС є важливим інструментом забезпечення платіжного балансу України, проте необхідно напрацювати правові та економічні стратегії для зниження цієї залежності в довгостроковій перспективі.

4. *Недостатній рівень гармонізації національного законодавства із правовими стандартами ЄС.* Для інтеграції в європейський економічний простір важливо адаптувати нормативно-правову базу до європейських норм, що сприятиме стабільності економічної системи.

5. *Потреба у формуванні нових правових механізмів економічної безпеки.* Існуючі механізми не повною мірою враховують специфіку війни та післявоєнного періоду, що створює потребу в їх вдосконаленні.

6. *Соціальні виклики.* Економічна безпека пов'язана з гарантуванням соціальних прав громадян, включаючи доступ до базових послуг, працевлаштування та соціального захисту, що потребує правового регулювання на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання європейської інтеграції та співробітництва з інституціями ЄС є предметом широкої уваги правничої спільноти. Проте, питання економічної безпеки України як в час війни, так і в час післявоєнного відновлення є в особливому фокусі. В основу написання даної статті покладено аналіз міжнародних правових актів, аналітичних матеріалів ЄС, а також наукові праці вчених з різних царин, серед яких виокремимо праці: Т. Бондарука, М. Чеховської, О. Коваленка, І. Сайдак, Т. Чорної, О. Балагури.

Мета дослідження: визначити вплив російсько-української війни на економічну безпеку України з правового та економічного погляду; проаналізувати правові механізми співпраці між Україною та ЄС у сфері економічної безпеки; оцінити ефективність міжнародної допомоги ЄС у контексті післявоєнного відновлення економіки України; розробити пропозиції щодо удосконалення правових основ економічної безпеки України з урахуванням європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський Союз є унікальним феноменом у системі міжнародного права. Його правова природа поєднує елементи наднаціональної організації та міжурядового співробітництва, що значно відрізняє його від інших суб'єктів міжнародного права. Лісабонський договір (2009) закріпив міжнародну правосуб'єктність ЄС, що дозволило йому укласти міжнародні договори, брати участь у роботі міжнародних організацій і виступати стороною у судових спорах [1].

Особливу увагу варто звернути на інституційну структуру ЄС, яка забезпечує його ефективне функціонування як глобального актора. Європейська комісія, як виконавчий орган Союзу, відповідає за представлення його інтересів у зовнішніх відносинах. Її роль у переговорах про угоди з третіми країнами, таких як Угода про асоціацію між Україною та ЄС, є вирішальною [2]. Водночас Європейська рада та Європейський парламент забезпечують політичну та законодавчу підтримку відповідних ініціатив. Важливо зазначити, що завдяки Лісабонському договору ЄС отримав право виступати єдиним представником держав-членів у ряді сфер, зокрема у сфері зовнішньої торгівлі та інвестицій [3].

На нашу думку правовий статус ЄС у міжнародному праві є прикладом інституціоналізації суверенітету держав-членів. При цьому ЄС демонструє нову модель міжнародної інтеграції, яка поєднує елементи суверенітету та колективного прийняття рішень, що може бути корисним для України в її євроінтеграційних процесах. Тут варто додати, що ЄС не передбачив механізми впливу на країни, які явно вступають у протиріччя з основною політикою більшості членів ЄС, що часто підриває авторитетність та надійність ЄС. Зокрема яскравим прикладом є політика Угорщини, Словаччини, Хорватії.

Значна увага в науковій літературі приділяється правовим принципам, на яких ґрунтується діяльність ЄС. Принцип верховенства права, закріплений у Договорі про Європейський Союз, забезпечує ефективне функціонування організації та є основою її співпраці з третіми країнами [1]. Це особливо важливо для України, оскільки гармонізація законодавства з цими принципами є умовою поглиблення інтеграції.

Маловідомим аспектом діяльності ЄС є його роль у створенні глобальних стандартів. Наприклад, ЄС активно просуває свої екологічні стандарти через угоди про торгівлю та інвестиції, змушуючи інші країни приймати аналогічні правила для збереження доступу до європейських ринків [4]. Цей підхід може стати корисним для України в її прагненні до стабільного економічного розвитку, зокрема в період післявоєнного відновлення.

Таким чином, правова природа та діяльність ЄС демонструють високий рівень організованості та здатності впливати на міжнародні процеси. Україна, яка прагне до членства в ЄС, може використати цей досвід для зміцнення власних інституцій, особливо в контексті економічної безпеки.

Російсько-українська війна суттєво вплинула на всі аспекти економічної безпеки України. Вона не лише змінила макроекономічні показники, але й поставила нові виклики, пов'язані з функціонуванням державних інституцій, забезпеченням економічної стійкості та міжнародним співробітництвом. Для адекватного аналізу цих викликів важливо враховувати їх системний характер, вплив на внутрішню економічну політику та міжнародну співпрацю.

Одним із найсерйозніших викликів є масштабні руйнування інфраструктури. За оцінками спеціалістів Київської школи економіки з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд (за вартістю заміщення, станом на січень 2024 року) [5], станом на початок 2025 року ця цифра значно більша. Значну частину цих втрат становлять об'єкти критичної економічної інфраструктури, такі як енергетичні системи, транспортні вузли, порти та промислові підприємства. Зокрема, руйнування енергетичних об'єктів взимку 2022-2023 років стало каталізатором кризових явищ у промисловому секторі, що позначилося на економічній активності та експорті.

Водночас необхідність відновлення цих об'єктів вимагає значного обсягу фінансових ресурсів і залучення міжнародної допомоги. Європейський Союз, зокрема через Фонд солідарності ЄС, надає фінансову допомогу Україні у відновленні інфраструктури. Ця підтримка є важливим елементом економічної безпеки України, проте викликає питання щодо ефективного використання цих коштів і прозорості процесу їх розподілу.

Окрім цього, війна значно зменшила привабливість України для іноземних інвесторів. Проте узгоджена фінансово-економічна політика Уряду України та міжнародних партнерів сприяли стабілізації і навіть зростанню інвестиційної привабливості України в 2023-2024 рр. Так, індекс інвестиційної привабливості України зріс до 2,49 бала у 2024 році (з 5 можливих) з 2,44 бала у 2023 році. Про це свідчать результати нової хвилі дослідження інвестклімату в Україні, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією (ЄБА) у партнерстві з NEQSOL Holding [4]. Головними факторами такого зниження є високі ризики, пов'язані з воєнними діями, нестабільність фінансової системи та недосконалість правових механізмів захисту інвестицій.

У цьому контексті важливим кроком стало запровадження ЄС нових інструментів гарантування інвестицій, таких як Європейський інструмент сусідства (ENI), що пропонує фінансові гарантії для інвесторів у країнах, які постраждали від конфліктів [7]. Однак подальше вдосконалення законодавства України, зокрема через адаптацію до норм ЄС, є необхідним для покращення інвестиційного клімату.

Війна також загострила соціальні виклики, які впливають на економічну стабільність країни. Зростання безробіття, міграція населення та погіршення умов життя призвели до збільшення навантаження на державні фінансові ресурси. За оцінками дослідницької агенції «Info Sapiens», у січні 2024 р. показник безробіття становив 17 %. Проблеми використання робочої сили загострюються в умовах поглиблення сформованих дисбалансів на ринку праці [8]. Це не лише створює соціальну напругу, але й знижує спроможність держави забезпечувати економічну безпеку.

Міжнародна фінансова допомога стала критично важливим джерелом стабільності для України. Ця підтримка дозволяє забезпечувати базові потреби державного бюджету, включаючи соціальні виплати та фінансування оборонних потреб. Однак залежність від зовнішніх ресурсів створює ризики для довгострокової економічної стабільності. У цьому контексті ми цілком підтримуємо вчених, які наголошують, що «важливість міжнародної підтримки, адаптації галузей до нових умов, посилення економічної безпеки є ключовими в цьому процесі» [9]. До цього варто додати необхідність впровадження ефективних економічних реформ, спрямованих на збільшення внутрішніх джерел доходів, включаючи стимулювання малого та середнього бізнесу.

Європейський Союз виступає стратегічним партнером України в контексті зміцнення її економічної безпеки. Ця співпраця охоплює широкий спектр заходів, включаючи макрофінансову допомогу, технічну підтримку, гармонізацію законодавства та санкційну політику щодо РФ. У результаті таких дій формується нова модель економічної безпеки України, яка інтегрує європейські стандарти і практики.

ЄС є найбільшим донором України, надаючи значні фінансові ресурси для стабілізації її економіки. Зокрема, у 2022–2024 роках фінансова, гуманітарна та військова підтримка від ЄС досягла близько 85 мільярдів євро. Ці кошти спрямовані на підтримку державного бюджету, фінансування соціальних програм і покриття дефіциту платіжного балансу.

Технічна допомога також є важливим елементом співпраці. Наприклад, через програму TAIEH Україна отримує консультації щодо реформ у сферах державного управління, юстиції та фінансів [10]. Важливо зазначити, що технічна допомога не лише сприяє економічній стабільності, але й забезпечує підготовку до повноправного членства в ЄС.

Одним із ключових аспектів співпраці є адаптація національного законодавства України до *acquis communautaire* — правової системи ЄС. Це передбачає інтеграцію європейських стандартів у сфері економічної діяльності, фінансів, захисту конкуренції та регулювання ринків. За словами О. Коваленка «Угода про асоціацію з ЄС не втратила свою актуальність, а виконання зобов'язань, які в ній зафіксовані, наближають українське законодавство до *acquis* ЄС, що, в свою чергу, дозволить Україні вже юридично стати частиною Європейського Союзу. Але, звичайно, на цьому шляху є ще багато завдань, які необхідно виконати» [11].

Однак процес гармонізації супроводжується значними викликами. Зокрема, необхідність модернізації судової системи та забезпечення верховенства права для ефективного впровадження європейських норм, адже без належної правозастосовної практики гармонізація залишатиметься формальним процесом.

ЄС запровадив наймасштабніший у своїй історії санкційний пакет проти Росії, що включає обмеження на торгівлю, енергетику, фінанси та технології [12]. Ці заходи мають на меті послабити економічний потенціал агресора і водночас підтримати Україну. Важливим прикладом є ембарго на російську нафту та газ, яке зменшило надходження до бюджету РФ, але водночас змусило ЄС шукати альтернативні джерела енергії [6].

Для України санкції стали інструментом стримування агресії, однак вони також створюють нові виклики, пов'язані з переорієнтацією зовнішньоекономічних зв'язків. Відповідно Україна повинна використовувати цю ситуацію для диверсифікації своїх ринків та інтеграції до глобальних ланцюгів постачання, що відповідають європейським стандартам.

Післявоєнне відновлення є ключовим елементом нової моделі економічної безпеки. ЄС вже розпочав планування довгострокових програм відновлення, зокрема через ініціативу *Rebuild Ukraine*, яка передбачає залучення як державних, так і приватних ресурсів для реконструкції [13]. Важливим аспектом цих програм є інтеграція екологічних і цифрових стандартів, які відповідають цілям сталого розвитку.

Правове співробітництво між Україною та Європейським Союзом відіграє ключову роль у процесі євроінтеграції України. Формування нових механізмів правової взаємодії сприяє зміцненню економічної та соціальної стійкості держави, адаптації її законодавства до європейських стандартів і посиленню ролі міжнародного права в забезпеченні економічної безпеки.

Однією з основ правового співробітництва є спільні інституційні платформи, такі як Рада асоціації Україна-ЄС та Комітет асоціації. Ці органи забезпечують координацію правових реформ, імплементацію положень Угоди про асоціацію та моніторинг їх виконання. Зокрема, досягнуто суттєвого

прогресу в адаптації законодавства України до регламентів ЄС у сферах торгівлі, конкуренції та енергетики.

Разом із тим, існує необхідність у створенні нових форматів співпраці, орієнтованих на розвиток секторальних програм. Наприклад, запровадження механізмів спільного фінансування проєктів у сфері енергетичної безпеки, що базуються на європейських моделях державного-приватного партнерства.

Однією з ключових перспектив співробітництва є інтеграція України до єдиного європейського ринку. Це вимагає впровадження чітких правових норм, які забезпечать вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили. У цьому контексті важливу роль відіграють такі інструменти, як «промисловий безвіз»¹, що передбачає взаємне визнання стандартів продукції між Україною та ЄС [14].

Однак, інтеграція до єдиного ринку потребує подолання значних бар'єрів, таких як бюрократичні перепони, недостатній рівень прозорості державного управління та повільна імплементація законодавства. Ці виклики підкреслюють необхідність активної підтримки з боку європейських інституцій та потужної внутрішньої роботи направленої на подолання корупції, укріплення верховенства права, покращення прозорості бізнес-процесів тощо.

Одним із пріоритетів співпраці є цифрова трансформація, що включає інтеграцію України до європейського цифрового ринку. ЄС надає технічну та фінансову підтримку для впровадження ініціатив у цій сфері. Наприклад, програма «Цифрова Європа» спрямована на розвиток цифрової інфраструктури, включаючи кібербезпеку та розвиток електронного врядування [15]. Вважаємо, що цифрова інтеграція є ключовим аспектом правового співробітництва, оскільки вона сприяє зменшенню розриву між Україною та країнами-членами ЄС у сфері технологій і забезпечує економічну конкурентоспроможність.

Правове співробітництво включає також розробку нових механізмів захисту прав громадян і бізнесу. Зокрема, важливим кроком є запровадження інструментів правового регулювання у сфері захисту інвестицій, що базуються на міжнародних стандартах. Угоди про взаємний захист інвестицій з державами-членами ЄС забезпечують сприятливі умови для іноземних інвесторів, що є важливим елементом економічної безпеки. Ефективність таких механізмів залежить від узгодження правових систем і впровадження прозорих процедур вирішення спорів. Це відкриває можливості для активного використання арбітражу та медіації, які вже є усталеними практиками в ЄС.

Правове співробітництво між Україною та ЄС є багатограним і включає інституційну взаємодію, інтеграцію до єдиного ринку, цифрову трансформацію та створення механізмів захисту прав. Це співробітництво забезпечує Україні нові можливості для економічного розвитку та стабільності. Проте ефективність реалізації цих перспектив залежить від активної участі обох сторін у розробці та впровадженні відповідних правових механізмів.

Висновки. Російсько-українська війна висунула перед Україною нові виклики, які стосуються не лише оборонної, але й економічної безпеки. У цьому контексті Європейський Союз виступає ключовим партнером у процесі зміцнення економічної стійкості та інтеграції України до європейського правового і економічного простору. Серед основних висновків нашого дослідження вважаємо доцільним виокремити такі:

1. Європейський Союз як суб'єкт міжнародного права. ЄС продемонстрував високу ефективність як глобальний актор, що здатен формувати нові стандарти у сфері міжнародного права та економічної співпраці. Інституційна структура ЄС та його здатність об'єднувати держави-члени у вирішенні спільних викликів є прикладом для України у побудові нових механізмів економічної безпеки.

2. Виклики економічної безпеки України. Найважливішими викликами є руйнування критичної інфраструктури, зниження інвестиційної привабливості, соціальні проблеми та залежність від міжнародної фінансової допомоги. Для подолання цих викликів важливим є поєднання зусиль національних інституцій із підтримкою ЄС.

3. Роль ЄС у формуванні нової моделі економічної безпеки України. ЄС надає значну макрофінансову підтримку, сприяє гармонізації законодавства України з європейськими стандартами та виступає ініціатором санкційної політики щодо РФ. Ці заходи мають важливе значення для стабілізації економічної ситуації в Україні та створення умов для післявоєнного відновлення.

4. Перспективи правового співробітництва. Інтеграція України до єдиного європейського ринку, розвиток цифрової інфраструктури та вдосконалення механізмів захисту прав громадян і бізне-

¹ неофіційна назва Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods, або ж Угода АСАА). Такі угоди укладались ЄС із державами, які були кандидатами у члени Євроспільноти, та країнами Середземномор'я. Це дозволяло продукцію, якої стосувалися домовленості, вільно просувати на внутрішньому ринку ЄС – без додаткових бюрократичних процедур та посередників – резидентів країн Європи.

су є ключовими напрямками співпраці. Гармонізація законодавства із нормами ЄС створює підґрунтя для довгострокової стабільності.

З урахуванням визначеного пропонується:

1. Розробка національної стратегії економічної безпеки. Україні необхідно розробити комплексну стратегію економічної безпеки, яка враховуватиме європейські стандарти та досвід держав-членів ЄС. Особливу увагу слід приділити захисту критичної інфраструктури, підтримці малого та середнього бізнесу та залученню інвестицій.

2. Посилення інтеграційних процесів. Необхідно активізувати процеси гармонізації законодавства з правовою системою ЄС, зокрема в частині регулювання енергетики, цифрової трансформації та екологічних стандартів. Це значно прискорить процес євроінтеграції України.

3. Розширення міжнародної співпраці. Україна має ініціювати створення нових програм співпраці з ЄС, орієнтованих на післявоєнне відновлення, включаючи спільні проекти у сфері інфраструктури, енергетики та цифрових технологій.

4. Зміцнення інституційної спроможності. Потрібно продовжувати реформи державного управління, забезпечувати верховенство права та прозорість у прийнятті рішень. Це сприятиме підвищенню рівня довіри до України з боку міжнародних партнерів.

Результати статті демонструють, що тісне співробітництво з ЄС є критично важливим для подолання викликів економічної безпеки України. Гармонізація законодавства, інтеграція до європейського ринку та ефективне використання міжнародної підтримки створюють передумови для стабільності та сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. Document 12007L/TXT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>.
2. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Document 22014A0529(01) URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0529\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0529(01)).
3. Лісабонська угода (договір про реформування Європейського Союзу) Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційнодослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf>.
4. The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent European Green Deal Report, 2023: URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
5. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Квітень 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
6. Індекс інвестиційної привабливості України 2024. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/UKR-Invest-Index-2024.pdf>.
7. European Neighbourhood Instrument (ENI) URL: <https://ec.europa.eu/eni>.
8. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view>.
9. Бондарук Т., Чеховська М., Бондарук О. Економічна безпека України під час військових дій: виклики та шляхи протидії. *Економічні горизонти*, 2024. 1(27). URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/299201/291826>.
10. Програма TAIEX. URL: <https://taieux.ec.europa.eu>.
11. Коваленко О.О. Соціальний діалог: актуальні проблеми гармонізації законодавства України з ACQUIS ЄС / О.О. Коваленко. Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту [Електронне видання]: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 19 квіт. 2024 р. Харків, 2024. С. 242–245. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15019>.
12. EU sanctions against Russia. The Diplomatic Service of the European Union. 09.01.2025. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-sanctions-against-russia_en.
13. Rebuild Ukraine Initiative. URL: <https://rebuild-ukraine.eu>.
14. Сагайдак І., Чорна Т., Балагура О. «Промисловий безвіз»: інтеграція України до європейського ринку промислових товарів. *Економіка та суспільство*, 2023 (47). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2182/2108>.
15. Shaping Europe's digital future. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en>.